

Organizatorzy konferencji:

Iwona Steczko i Renata Dźwigoł

Interdyscyplinarna konferencja naukowa *Dawna i współczesna kultura funeralna* z cyklu *Dialog z tradycją IV*,
Kraków 5–7 grudnia 2016

Sprawozdanie

W Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie w dniach 5–7 grudnia 2016 roku miała miejsce interdyscyplinarna konferencja naukowa *Dawna i współczesna kultura funeralna*. To już czwarta z kolei debata organizowana w ramach cyklu *Dialog z tradycją*³ przez Katedrę Lingwistyki Kulturowej i Komunikacji Społecznej Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

W słowie zapraszającym do tej debaty pisaliśmy:

Przedmiotem refleksji naukowej chcielibyśmy uczynić tym razem szeroko rozumianą dawną i współczesną kulturę funeralną. Zamierzeniem naszym jest, aby refleksją tą objąć zarówno zagadnienia lingwistyczne, literackie, artystyczne oraz religijne, a także wszystkie te aspekty, w których wskazana problematyka znajduje swoje odzwierciedlenie i formy

3 Poprzednie debaty zyskały publikacyjną postać w następujących opracowaniach: „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” VI (2011): *Dialog z tradycją*, cz. 1, ss. 306; „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” VII (2012): *Dialog z tradycją*, cz. 2, ss. 169; *Dialog z Tradycją*, t. 3, *Język – komunikacja – kultura*, red. R. Dźwigoł, I. Steczko, Kraków 2015, ss. 466; *Dialog z Tradycją*, t. 4, *Język – komunikacja – kultura*, red. R. Dźwigoł, I. Steczko, Kraków 2015, ss. 420; *Dialog z Tradycją*, t. 5, *Językowe dziedzictwo kultury materialnej*, red. E. Młynarczyk, E. Horyń, Kraków 2016, ss. 532.

wyrazu. Podejmując tak szeroko zakreślony krąg zagadnień dotyczący kultury funeralnej, pragniemy, aby debata ta stanowiła namysł zarówno nad utrwalonymi w przeszłości i tradycji, jak i nowszymi i aktualnymi świadectwami przeżywania i konceptualizowania doświadczeń egzystencjalnych skupionych wokół tej sfery kultury.

Nasze zaproszenie spotkało się z dużym zainteresowaniem. W konferencji wzięło udział ponad siedemdziesięciu naukowców z różnych ośrodków naukowo-badawczych w Polsce (Kraków, Wrocław, Poznań, Szczecin, Lublin, Warszawa, Częstochowa, Katowice, Gdańsk, Gorzów Wielkopolski, Kielce, Nowy Targ) i za granicą (Wilno, Grodno, Ostrawa), reprezentujących różne dyscypliny nauk humanistycznych. Głos zabrali tu językoznawcy, slawiści, etnolingwiści, także literaturoznawcy, historycy, historycy sztuki, religioznawcy, specjaliści w zakresie kulturoznawstwa, medioznawcy. To sprawiło, że podczas dialogowania poświęconego dawnej i współczesnej kulturze funeralnej jej zagadnienia ukazane zostały wieloaspektowo i wielowymiarowo, z uwzględnieniem różnych perspektyw badawczych i różnych metodologii.

Można wskazać kilka zasadniczych obszarów problemowych, wokół których skupiały się wygłoszone referaty i podejmowana wokół nich dyskusja:

- Z problemów ogólnych antropotanologii

Jacek Kolbuszewski (Uniwersytet Wrocławski), *Przyczynek do dziejów śmierci. Nie: „oswojona”, lecz: „przerazająca i nieunikniona”*

Maciej Włodarski (Uniwersytet Jagielloński), *Na drodze do śmierci – traktaty o „sztuce umierania”*

Bogdan Walczak (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim), *Śmierć w oświeceniu lingwistycznym*

Marek Skwara (Uniwersytet Szczeciński), *Polska tanatologia – próba opisu i syntezy*

Włodzimierz Wysoczański (Uniwersytet Wrocławski), *Funeralność. Zakresy znaczeń, użycia i kolokacje leksemów (w oglądzie języków słowiańskich)*

- Życie i śmierć w wymiarze chrześcijańskim

Jerzy Jastrzębski (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), *Śmierć i pogrzeb anachoretów w apoftegmatkach Ojców Pustyni*

Joanna Duska (Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie), *Śmierć i życie – językowy obraz śmierci w obrokach duchownych do „Żywotów świętych” Piotra Skargi*

Izabela Lis-Wielgosz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *O motywie oplakiwania w hagiografii cerkiewnosłowiańskiej*

Beata Łukarska (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie), *Rytuał chrześcijańskiej śmierci i pogrzebu w opisie wybranych przekazów piśmiennictwa religijnego XVII i XVIII wieku*

Igor Borkowski (Uniwersytet Wrocławski), *Kultura funeralna – między pornografią a renesansem śmierci*

Krzysztof Sojka (wieloletni kapelan cmentarza Rakowickiego w Krakowie), *Religia a współczesny pogrzeb. Liturgiczne aspekty kremacji*

Agata Rejowska-Pasek (Uniwersytet Jagielloński), *„Lekarze bólu”, czyli oferta mistrzów ceremonii pogrzebowych na „rynku idei”*

- Ludowe wierzenia i obrzędy związane ze śmiercią

Zdzisław Kupisiński SVD (Katolicki Uniwersytet Lubelski), *Umieranie w obrzędowości ludowej. Tradycja a współczesność*

Ewa Masłowska (Instytut Sławistyki PAN w Warszawie), *Przygotowanie duszy do podróży w zaświaty*

Mariola Tymochowicz (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Pokarm dla zmarłych*

Aleksandra Krupa-Lawrynowicz (Uniwersytet Łódzki), *Stypa. Dawne znaczenia i współczesne scenariusze uctw pogrzebowych*

Maciej Rak (Uniwersytet Jagielloński), *Testamenty góralskie z XVII i XVIII wieku jako źródło do historii mentalności Podhalan*

- Dyskurs funeralny i funeralne gatunki wypowiedzi

- Dyskurs funeralny – ciągłość i zmiana

Jadwiga Kowalikowa (Uniwersytet Jagielloński), *Pogrzeb jako zdarzenie komunikacyjne*

Iwona Steczko (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *Dyskurs funeralny – jego osobliwości i formy gatunkowe*

- Pieśni pogrzebowe

Beata Kaczmarczyk (Uniwersytet Wrocławski), *Pieśni pogrzebowe w tzw. „Śpiewniku pelplińskim” (1871)*

Krzyszyna Syrnicka (Litewski Uniwersytet Edukologiczny), *Polsko-litewskie interferencje we współczesnym repertuarze pieśni pogrzebowych na Litwie*

Irena Masojć (Litewski Uniwersytet Edukologiczny), *Metafory śmierci we współczesnych pieśniach pogrzebowych na Wileńszczyźnie*

- Kazania pogrzebowe

Michał Kuran (Uniwersytet Łódzki), *Konwencja pożegnania osoby zmarłej z żywymi w staropolskich kazaniach pogrzebowych — model i jego modyfikacje*

Alicja Pihan-Kijasowa (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Słownictwo i frazeologia funeralna w XVII-wiecznych kazaniach pogrzebowych*

Alicja Nowak (Uniwersytet Jagielloński), *Rola kazań żałobnych w prawosławnym odrodzeniu cerkiewnym (metropolia kijowska XVII wieku)*

- Inskrypcje nagrobne, nekrologii, wspomnienia, kondolencje

Jarosław Nowaszczuk (Uniwersytet Szczeciński), *Zapomniana sztuka napisów nagrobnych. Szymon Starowolski i jego „Monumenta Sarmatarum”*

Jan Hajduk (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), *Językowa analiza inskrypcji nagrobnych w świetle semantyki ramowej*

Agnieszka Dudek-Szumigaj (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Cechy gatunkowe inskrypcji nagrobnych (na przykładzie nekropolii prawosławnych wschodniej Lubelszczyzny)*

Feliks Czyżewski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Imiona w inskrypcjach nagrobnych południowego Podlasia jako odzwierciedlenie historii regionu*

Małgorzata Pawlata (Uniwersytet Łódzki), *Ostatnia pochwała. Panegiryki funeralne doby oświecenia stanisławowskiego*

Barbara Szargot (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie), *Tajemnica nekrologów Marii z Szetkiewiczów Sienkiewiczowej*

Monika Grzelka (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Figury pamięci we wspomnieniach (o Tadeuszu Mazowieckim i Władysławie Bartoszewskim)*

Marceli Olma (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *Kształt językowy korespondencji funeralnej po śmierci Wandy Młodnickiej*

- Śmierć w świetle paremiologii i frazeologii

Barbara Rodziewicz (Uniwersytet Szczeciński), *Konceptualizacja śmierci wczoraj i dziś — paremiczny i asocjacyjny obraz śmierci*

Gabriela Dziamska-Lenart (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Aspekt uzualno-stylistyczny jednostek leksykalnych określających śmierć w polskich źródłach frazeograficznych*

Joanna Szczęk, Anna Gondek (Uniwersytet Wrocławski), *Elementy kulturowe i religijne w językowym postrzeganiu śmierci i umierania na przykładzie frazeologii niemieckiej i polskiej*

Dominika Janus (Uniwersytet Gdański), *Językowo-kulturowe związki śmierci i jedzenia (na materiale polskim i niemieckim)*

Krystyna Herej-Szymańska (Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie), *Funeralia w przekleństwach bułgarskich*

- Kultura funeralna a onomastyka

Elżbieta Rudnicka-Fira (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *Aspekt kulturowy i religijny w nazewnictwie firm pogrzebowych*

Halszka Górny (Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie), *Strategie onimiczno-tekstowe w prasie funeralnej*

Maciej Malinowski (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *W sprawie zapisu słowa „cmentarz” w nazwach dwu- i wielowyrazowych na tle nowej propozycji kodyfikatorów*

- Przestrzeń funeralna

Bożena Popiołek (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *Śmierć w przestrzeni publicznej epoki późnego baroku*

Halina Kurek (Uniwersytet Jagielloński), *Przestrzeń funeralna i jej funkcje. Tradycja i zmiana*

Karolina Grodziska (Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie), *O nietalnym zadaniu opisywania cmentarzy*

Józefa Kobylińska (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *Mszańskie cmentarze*

Jacek Rozmus (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *Fenomenologia militariów w sztuce nagrobnej galicyjskich cmentarzy wojennych*

Stanisław Dziedzic (Urząd Miasta Krakowa), *Kapliczki przydrożne. Sakralny i funeralny wymiar fundacji*

Krystyna Kowalik (Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie), *Kształtowanie wizerunku kapliczki w tekstach z przełomu XX i XXI wieku*

Katarzyna Konczewska (badacz niezależny), *Kultura funeralna Polaków zachodniej Grodzieńszczyzny*

Jolanta Migdał (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Słownictwo funeralne w polskiej leksykografii*

- Groby i pochówki władców

Karol Kollinger (Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Ośrodek Interdyscyplinarnych Badań Archeologicznych), *Przez wyłom w podłodze czy po rozebraniu pomostu? Którędy wyniesiono z izby ciało zmarłego Włodzimierza I Świętosławica?*

Krzysztof Polek (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *Miejsce i sposób pochówku jako wyraz ukazywania władzy we wczesnym średniowieczu. Wybrane przykłady*

Wojciech Mądry (Instytut Sławistyki PAN w Warszawie), *Śląskie pochówki piastowskie jako wyraz gloryfikacji dynastii dawniej i dzisiaj*

- Juliusz A. Chrościcki (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), *Od ceremoniału pogrzebów władców w okresie nowożytnym do współczesnych scenariuszy pochówków prezydentów*
- Paweł Krokosz (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), *Na Kremlu i w Twierdzy – w cieniu carskich nekropolii*

- *Ars moriendi* – konteksty kulturowo-literackie

- Krzysztof Waśkowski (Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Targu), *Kolokacja leksemu „śmierć” w języku Jana Kochanowskiego*
- Klaudia Koczur-Lejk (Uniwersytet Szczeciński), *„Ars moriendi” w utworze Bartłomieja Paprockiego „Trinácte tabulí věku lidského” (1601)*
- Piotr Borek (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *Śmierć Jeremiego Wiśniowieckiego w epice barokowej*
- Marcin Piątek (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), *„A grób pobitym stawię papierowy, / Którego wieki nie zgryzą, nie zmienią”. Groby bohaterów narodowych w epice staropolskiej (na wybranych przykładach)*
- Maria Janoszka (Uniwersytet Śląski), *Kultura funeralna XVIII-wiecznej metropolii w „Obrazie Paryża” L.-S. Merciera i „Nocach paryskich” N. Rétifa de la Bretonne*
- Ewa Grzęda (Uniwersytet Wrocławski), *Kurhany i mogiły w polskiej tradycji funeralnej*
- Maciej Szargot, *Epitafia Zygmunta Krasińskiego*
- Aneta Świder-Pióro (Uniwersytet Warszawski), *Spotkanie na cmentarzu. O funeralnych figurach wyobraźni w „Lambrze” Juliusza Słowackiego*
- Monika Kulesza (Katolicki Uniwersytet Lubelski), *Jak umierał Juliusz Słowacki. Rytuały i przedśmierne gesty poety*
- Anna Gawarecka (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *„Tak kończy się życie...” – tanatyczne fascynacje Ladislava Fuksa*
- Miłosz Bukwałt (Uniwersytet Wrocławski), *Obrazy śmierci i praktyki funeralnych w prozie Izabeli Kawczyńskiej*

- Śmierć a współczesna kultura medialna

- Roman Sliwka (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *„Musi pan zaczekać na piękną kremację”. O śmierci, umieraniu i pogrzebach w czeskiej kinematografii*
- Marcelina Kałasznik (Uniwersytet Wrocławski), *Śmierć osoby znanej – analiza polskich i niemieckich doniesień medialnych o śmierci Whitney Houston*
- Olga Szmidt (Uniwersytet Jagielloński), *Złota trumna. Śmierć i pogrzeb idola jako publiczny spektakl żałoby*
- Urszula Kolberova (Uniwersytet Ostrawski), *Jak oplakujemy śmierć pupila w Internecie*
- Anna Chudzik (Uniwersytet Jagielloński), *Żarty o śmierci. Oswajanie strachu czy gra językowa?*
- Małgorzata Czapięga (Uniwersytet Wrocławski), *Plastynat – między ciałem a obrazem*

Pokłosiem debaty jest dwutomowa monografia:

Dialog z Tradycją, t. 6, *Dawna i współczesna kultura funeralna*, red. Iwona Steczko, Renata Dźwigoł, Kraków 2017.

Dialog z Tradycją, t. 7, *Dawna i współczesna kultura funeralna*, red. Iwona Steczko, Renata Dźwigoł, Kraków 2018 [w druku].